

AVRASYA

DÜNYASI

EURASIAN WORLD

Altı Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi

Yıl/Year: 6 • Sayı/No: 11 • Ekim/October 2022

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI/RUSSIA-UKRAINE WAR:

AVRASYA'DA BARIŞ RÜYA MI? PEACE, A DREAM IN EURASIA?

ISSN 2587-0920

Fiyatı: 50 TL

**Rusya-Ukrayna Savaşı
ve Kyiv'in Batı'ya
Yönelik Söylemi**

**As Russia-Ukraine
Conflict Drags On, Can
Türkiye Develop into a
New Global Supply Chain
and Logistics Center?**

**Avrupa Birliği-Orta Asya
İlişkilerinde Türkiye:
Genel Bir Değerlendirme**

Yayın Sahibi

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kirt.
Tic. Ltd. Şti. adına
Hazel Çağın Elbir

Yayın İdare Adresi

Abidin Daver Sok. No. 12/B Daire 4 06550
Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • Faks: 0 (312) 438 50 26

Yayın / Danışma Kurulu

E. Büyükelçi Alev Kılıç, Başkan, AVİM

E. Büyükelçi Çınar Aldemir

Prof. Dr. Ayşegül Aydıngün, ODTÜ

Prof. Dr. Hüseyin Bağcı, ODTÜ

Dr. Paulo Botto, La Plata University,

Buenos Aires, Argentina

Prof. Dr. Birgül Demirtaş, Türk-Alman Üniversitesi

Doç. Dr. Sergii Glebov, Odesa Mechnikov

National University, Odesa, Ukraine

Prof. Dr. Afet Gulaliyeva, Baku State University,

Baku, Azerbaijan

E. Büyükelçi Koray Targay

Editör: Yiğit Alpogan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Turgut Kerem Tuncel

Fotoğraflar: www.tr123rf.com

Baskı Tarihi: 15 Ekim 2022

ISSN: 2587-0920

Yayın Türü: Yaygın Süreli Yayın

Yayın Şekli: 6 Aylık Türkçe-İngilizce

Sayfa Düzeni

Ruhi Alagöz

Baskı:

Karmatsan Basım Yayın Matbaacılık
Kazım Karabekir Cad. Kültür Çarşısı 7/12
Altındağ / ANKARA

Abone Sorumlusu

Hülya Önalp

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kirt. Ltd. Şti.

Süleyman Nazif Sok. No. 12/B Daire 4 06550

Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • Faks: 0 (312) 438 50 26

E-posta: terazi yayincilik@gmail.com

www.avim.org.tr

Yıllık Yurtiçi Abone Ücreti: 100 TL

Yıllık Yurtdışı Abone Ücreti: 25 Euro

Aşağıdaki banka/posta çeki hesap numaralarına
ödeme yapabilirsiniz:

Terazi Yayıncılık,

Garanti Bankası-Çankaya/ANKARA Şubesi:

181/6296007

Posta Çeki Hesabı: Ankara/Çankaya/Merkez

5859221

IBAN No: TR96 0006 2000 1810 0006 2960 07

Aksi belirtilmediği sürece Avrasya Dünyası'nda
yayımlanan yazılarda belirtilen olay ve fikirler
sadece yazarına aittir. Yazı işleri müdürünü,
yayın sahibini veya editörünü bağlamaz.

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izin
alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi
kullanılarak yeniden baskısı yapılamaz. Akademik
ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

editörden

Değerli Okurlar,

Avrasya Dünyası dergimizin 11.sayısını sunarken sizleri saygıyla
selamlayarak söze başlamak istiyoruz.

Daha önce bir çok sayımızda olduğu gibi bu sayımızın da bazı özel-
likleri üzerinde durmak isteriz. 11. sayı ile dergimiz yayın hayatında
beş yılı geride bırakmış olmaktadır. Oysa bizler için her şey çok taze
ve adeta işe yeni başlamış gibiyiz. Hiç kuşkusuz, siz değerli okurları-
mızdan gördüğümüz sürekli ilgi heyecanımızı canlı tutmakta ve mo-
tivasyonumuzu artırmaktadır.

İkinci olarak elinizdeki dergimiz ne yazık ki hemen her gün şiddeti
artan bir şekilde devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşı sürecin-
deki ikinci sayımız olma niteliğini taşımaktadır. Savaş sekizinci ayını
doldururken Avrasya coğrafyasında cereyan etmekte olmasının ya-
rattığı şok ve inanılmazlığı da sürdürmeye devam etmektedir. Coğ-
rafyamızın bu kesiminin kan gölüne dönmüş olması, insani konularda
dramlar yaşanması ve başta gıda ve enerji ikmalî konuları olmak
üzere etkilerinin sık sık küresel boyutlar kazanması gibi arzu edilme-
yen sonuçlarına ilaveten, Rusya-Ukrayna savaşı bir başka yönüyle de
insanlığın geleceği açısından tehlike arz eder bir duruma gelebilmek-
tedir. Bu da nükleer bir savaş olasılığının giderek pamuk ipliğine bağlı
bir görünüm kazanmaya başlamasıdır. Bu gelişme sadece Avrupa
halkları için değil, dünya için de bir felaket anlamına gelmektedir.

Bir yandan ilkbahar sayımızda ifade ettiğimiz üzere Avrupa'da si-
lahların çok gecikmeden susması ve savaşın barışçı bir sonuca ulaş-
ması temennimizin gerçekleşmemesinin üzüntüsünü yaşıyor, diğer
yandan özellikle nükleer savaş tehdidi bağlamında uluslararası akıl ve
basiretin nihayet galip gelmesi ümidimizi tekrarlamak istiyoruz.

Bu duygu ve düşüncelerimiz bizi 11. sayımızı ağırlıklı olarak Rusya-
Ukrayna savaşına ilişkin gelişmelere ve yansımalarına ayırtmaya yö-
neltti. Bu bağlamda dergimizin ilk beş makalesini ilginize sunuyoruz.

Bir daha buluşuncaya kadar Avrupa'ya/Dünya'ya barış ve huzurun
gelmesi temennisi ile sizlere iyi okumalar diliyoruz.

Kalın sağlıcakla,

Yiğit Alpogan

Editör

from the editor

Dear Readers,

I like to begin presenting the 11th issue of the Eurasian World with my best regards.

Like in most of our previous issues, I like to mention few things about this issue. The current 11th issue of the Eurasian World marks the end of the fifth year of the publication of our journal. Yet, everything is so fresh and we feel like we have just started. Our readers' continuing interest in the Eurasian World is certainly the most central factor that keeps our enthusiasm alive and boosts our motivation.

Secondly, this is the second issue of the Eurasian World that we are covering the Russia-Ukraine war, still continuing, alas, with an increasing intensity. As the war passes its eight-month mark, the shock and inconceivability of what is happening still haunt minds. The bloodbath, humanitarian tragedy, and the adverse consequences of the war on the global scale - first and foremost, the food and the energy crises - are some of the unfortunate byproducts of the war. There is yet one other reason why this war threatens the future of the humanity. This is the plausibility of a nuclear war. Materialization of this possibility will be a catastrophe not only for the European peoples, but the human civilization as a whole.

We are distressed by the setback in silencing of the guns in Europe and the failure in reaching a peaceful solution. Yet, we still like to express our hope that wisdom and prudence will prevail eventually.

These thoughts led us to reserve a large part of this issue to the developments related to the Russia-Ukraine war and their implications. Hence, the first five articles that discuss various issues related to the war are presented to the attention of our readers.

It is our ardent hope that peace and serenity will be established in Europe and the world until we meet again with our next issue.

Enjoy the reading and stay safe.

Yiğit Alpogan
Editor

Rusya-Ukrayna Savaşı: Avrasya'da Barış Rüya mı?

Russia-Ukraine War: Peace, a Dream in Eurasia?

04

**Uluslararası Sorumluluk
Hukuku ve Rusya'nın
24 Şubat 2022 Saldırısı**

Doç. Dr. Hakkı Hakan Erkiner

14

**Rusya-Ukrayna Savaşı ve
Kyiv'in Batı'ya Yönelik Söylemi**

Fethi Kurtiy Şahin

içindekiler / contents

Yıl/Year: 6 • Sayı/No: 11 • Ekim / October 2022

29

As Russia-Ukraine Conflict Drags On, Can Türkiye Develop into a New Global Supply Chain and Logistics Center?

Assist. Prof. Ali Oğuz Diriöz

35

Balkanlarda Değişim ve Rusya-Ukrayna Savaşı Etkileşimi

Gözde Kılıç Yaşın

43

Ukrayna-Rusya Krizi: Latin Amerika'daki Tepkiler

Doç. Dr. Kubilayhan Erman

50

China, Russia, and Attempts to Build the 'Eurasian' Order

Dr. Emil Avdaliani

57

Avrupa Birliği-Orta Asya İlişkilerinde Türkiye: Genel Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Pınar Köksal

63

A Symbol of Brotherhood: The Results of a 30-Year Cooperation Between Türkiye and Kazakhstan

Dávid Biró

ULUSLARARASI SORUMLULUK HUKUKU VE RUSYA'NIN 24 ŞUBAT 2022 SALDIRISI

BM Şartı madde 2/4, "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı, gerek BM'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar." kuralını koymuştur.

Doç. Dr. Hakkı Hakan Erkiner

Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Hukuk Fakültesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

2014'te Rusya yanlısı ayrılıkçılar Ukrayna topraklarında Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti isminde iki ayrı fiili yönetim oluşturdu. 15 Şubat 2022'de Rusya Parlamentosu'nun alt kanadı Duma, Ukrayna'nın doğusundaki Rusya yanlısı ayrılıkçıların kurduğu fiili yönetimlerin tanınması için Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e çağrıda bulundu ve Kremlin'e bu kararı gönderdi. 21 Şubat 2022'de Putin, "Kyiv yönetiminin Donbas'ta askeri karar dışında hiçbir kararı tanımadığını" belirtti. Bu bağlamda, "Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti yönetiminin bağımsızlıklarını bir an önce tanımak için çok geç kalmış bir kararı almayı gerekli görüyorum" dedi. Devamında Putin, *de facto* Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıyan kararnameyi imzaladı. Bu fiili oluşumların temsilcileri ile de bu yönetimler adına, Rusya ile dostluk ve işbirliği anlaşmaları imzaladılar. Hemen sonrasında, Putin, Rus ordusuna, Donetsk-Luhansk cumhuriyetlerinde barışın korunması talimatını verdi. Böylelikle esasında BM Güvenlik Konseyi'nin 2015 yılında 2202 sayılı kararı ile kabul edilen Minsk Anlaşmaları çiğnenmiş oldu. Bunun öncesinde, 15 Şubat 2022'de Putin Almanya Başbakanı ile yaptığı uzun görüşmenin ardından, Alman Başbakanına: "Minsk Anlaşmalarını çiğneyen esasında Ukrayna'dır" demişti.

Putin, NATO'nun 1997 yılındaki sınırlarına geri çekilerek genişlememesini ve Rusya sınırları yakınlarından silahlı saldırı sistemlerinin kaldırılmasını talep etmekteydi. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra dördü doğrudan Rusya

ile sınırdaş (hemhudut) olmak üzere on dört Doğu Avrupa devleti NATO'ya üye olmuştu. Ukrayna'ya da 2008 yılında NATO'ya üyelik olasılığı sunulmuş fakat Rusya'nın büyük tepkisi neticesinde üyelik süreci dondurulmuştu. Öte yandan, 1997 yılında NATO ile Rusya arasında imzalanan güvenlik senedine göre, NATO yeni üyelerde savaşçı birlikler yerleştirmeyecekti. Ancak, Rusya'nın, 2014 yılında Kırım'ı ilhak ederek topraklarına katması üzerine NATO, Doğu Avrupa'da lojistik hazırlık kararı da alarak Baltık ülkeleri ve Polonya'da toplam mevcutları 5000 savaşçı olan dört savaş taburu konuşlandırmıştı. Karşısındaki savaş düzenine geçmemiş durumda 850 bin askeri olan Rus ordusuna mukabil NATO'nun anılan tertibi dahi aslında Kırım'ın ilhakı üzerine sergilenmeye çalışılmış sembolik ve cılız bir tepkiydi.

Rusya Devlet Başkanı Putin'in beyanlarını esas alarak Rusya Federasyonu'nun 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya karşı başlattığı askeri operasyonu dört gerekçeye dayandırdığı söylenmelidir. Bunlardan birincisi Ukrayna'dan Rusya'ya karşı bir tehdidin mevcudiyetidir. Rusya, Ukrayna'nın muhtemel NATO üyeliğinin ve Rusya'ya karşı izlediği politikaların Rusya'nın toprak bütünlüğü, egemenliği ve siyasi bağımsızlığı için tehdit oluşturduğunu iddia etmiştir. İddiaların ikincisi ise Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk'ta Ruslara soykırım yaptığıdır. Rusya Ukrayna'ya karşı başlattığı askeri operasyonun üçüncü bir gerekçesi olarak Ukrayna'da Neonazi rejiminin varlığını ileri sürmüştür. Dördüncü gerekçe olarak Ukrayna'nın tarihsel olarak Rusya'nın toprağı olduğunu beyan etmiştir.

Uluslararası Hukuk, anılan bu olay karşısında Uluslararası Barış ve Güvenlik Hukuku ve Uluslararası Sorumluluk Hukuku mekanizmaları ile hukuki reaksiyon verecek olan bir normatif sistemdir. Etkinliği ve işlevselliği irdelenmeye müstahak olsa da irdelenmeye gerek olmayan aşikâr husus meşruiyet iddialarının ve gayrimeşruluk ithamlarının uluslararası hukukun kavram, müessese ve mekanizmaları ile yapılıyor olduğudur. Bu nedenle Rusya tarafından ileri sürülen savların uluslararası hukuka göre meşru savlar mı yoksa gayrimeşru savlar mı olduğunun tespiti devletlerarasındaki meşruiyet mücadelesinin bilimsel olarak aydınlatılması için elzemdir. Bu bağlamda Rusya'nın savları uluslararası hukukun şu kavram ve müesseseleri ile ilişkilidir:

- Rusya'nın birinci savı ile ilgili olarak, kuvvet kullanma yasağı, kuvvet kullanma tehdidi, silahlı saldırı, yakın bir tehlike, olması muhakkak bir tehlike, olması muhtemel bir tehlike, meşru müdafaa hakkı, kuvvet kullanma yetkisi;
- Rusya'nın ikinci savı ile ilgili olarak, *self-determination* yani kendi kaderini tayin hakkı, sömürge yönetimi, soykırım, bağımsızlık;

- Rusya'nın üçüncü savı ile ilgili olarak, iç işlerine karışma yasağı; dördüncü sav ile ilgili olarak, egemenlik, toprak bütünlüğü, emredici kurallar (*jus cogens* normlar), emredici kurallardan ileri gelen ve herkesin herkese karşı ileri sürebildiği yükümlülükler (*erga omnes* yükümlülükler).

Eldeki bu çalışmada Rusya'nın Ukrayna'ya karşı düzenlediği silahlı saldırı ve bunun dayanağı olarak ileri sürdüğü birinci gerekçe incelenecektir. Yazıda belirttiğimiz konuyu incelerken saldırının uluslararası sorumluluk hukuku bakımından değerlendirilmesine yer verilecektir. Çalışmanın Rusya'nın birinci gerekçesinin irdelenmesi ile sınırlandırılmasının ilk sebebi yazının uzunluğunun belirli bir hududu olmasıdır. İkinci ve daha önemli gerekçe ise anılan meselede uluslararası sorumluluğu doğuran en önemli ve ilk başta gelen uluslararası haksız fiilin bir silahlı saldırı olması ve bunun da bir uluslararası haksız fiil teşkil etmesi hususunun tamamen Rusya'nın birinci gerekçesini oluşturan savın uluslararası hukuk karşısındaki geçerliliği veya geçersizliği ile ilgili olmasıdır. Şayet Rusya'nın birinci gerekçesini oluşturan meşru müdafaa hakkının mevcudiyeti savı geçerli değilse uluslararası hukuka uygunluk gerekçesi başka ifade ile uluslararası hukuka aykırılığı

Rusya'nın iddiasına baktığımızda ne mevcut bir saldırı ne de muhakkak bir saldırıdan söz edebiliriz. Rusya'nın bu iddiası dayanaksız bir iddiadır, çünkü ön alıcı meşru müdafaa hukuki değildir. Rusya'nın gerekçesi irdelendiğinde anlaşılmaktadır ki olması muhtemel bir saldırıya karşı meşru müdafaaada bulunulduğu iddia edilmektedir. Oması muhtemel bir saldırıya karşı meşru müdafaa olmaz fakat olması muhakkak bir saldırıya karşı meşru müdafaa olur.

ortadan kaldıran bir durum yoktur ve uluslararası haksız fiilden ötürü uluslararası sorumluluk doğar. Bu nedenle hukuki vaziyetin ortaya konması için öncelikle birinci gerekçe incelenecek ve diğer uluslararası hukuk meseleleri de anılan vaziyetin aydınlatılmasıyla bağlantılı olduğundan eldeki bu yazı Rusya'nın birinci savının uluslararası sorumluluk hukuku bakımından irdelendiği bir çalışma olacaktır.

Uluslararası Hukukta Saldırıya İlişkin Yürürlükteki Kuralların Belirlenmesi:

BM Şartı madde 2/4, "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek BM'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar." kuralını koymuştur.¹ Yürürlükteki uluslararası hukukta kuvvet kullanmak ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmak yasaktır.² Bu hükmün uluslararası hukukta emredici hukuk kuralı yani *jus cogens* norm olduğu hususunda devletlerin uluslararası topluluğunda müşterek bir anlayış vardır.³ Yürürlükteki uluslararası hukukta kuvvet kullanmak ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmak yasaktır. Bu yasağa aykırı davranıp bir devletin kuvvet kullanabileceği hukukî durum meşru müdafaaada bulunma hakkının doğması ve bu hakkın varlığından ileri gelen yetkiyle devletin kendisini ya da geçerli koşullarda başka bir devleti savunmak için kuvvet kullanmasıdır. Uluslararası hukukta meşru müdafaaada bulunma hakkının doğması için ise saldırının varlığı aranır. İşte saldırının varlığının hukuki anlamı ve değeri buradan ileri gelir. Meşru müdafaaanın temeli ve anlamına ilişkin uluslararası hukuk kuralları, uluslararası örf ve âdet hukuku (uluslararası teamül hukuku) kuralları ve uluslararası antlaşma kuralları biçiminde oluşmuştur.⁴ Bu kurallar uya-

rinca uluslararası meşru müdafaa hukukunun devreye girme koşulu silahlı bir saldırının varlığıdır.⁵

Şayet örgütlü uluslararası topluluk 1945'den beri devletlerarası ilişkilerde genel olarak ve emredici bir biçimde kuvvet kullanmayı yasakladıysa, BM Şartı'nın 51'inci maddesi devletlerarası ilişkilerde kuvvet kullanımının yasak olması ilkesinin açıkça bir istisnasını oluşturur.⁶ BM Şartı'nın 51'inci maddesi, "Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması hâlinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez." demektir.⁷

BM Şartı'nın 2'nci maddesinin 4'üncü fıkrası devletlerarasındaki çağdaş uluslararası hukukun en önemli yükümlülüğünü ifade etmektedir.⁸ Bu yükümlülük egemen devletlerin hukuken savaşa başvurma hürriyetlerini ortadan kaldırmış ve egemen devletlere uluslararası ilişkilerde kuvvete başvurmayı hukuken yasaklamıştır. Tüm bir çağdaş uluslararası hukuk düzeni, temelinde bu yasağın üzerine bina edilmiştir çünkü âdemi merkezîyetçi bir biçimde kuvvete başvurma hakkının tanındığı bir hukuk düzeni, hukuk düzeni değil bir anarşi, bir kargaşa ortamıdır ve bir hukuk düzeni değil güçlünün vahşi bir biçimde istediğine saldırdığı bir hukuk dışılıktır.⁹

Hukuk, kendi başına, gücün denetim altına alındığı ve güçlünün kendini denetimsizce gerçekleştirmesinin önüne engeller konulduğu bir düzendir. İşte BM Şartı madde 2/4 uluslararası alanı bir hukuk düzeni hâline getirmek için mevcut olan en önemli normdur. Neticede hukuk düzeninin olmazsa olmaz yani *sine qua non* unsuru meşru şiddet tekelinin kurulmasıdır ya da başka ifade ile gayrimeşru şiddetin yasaklanmasıdır.¹⁰

Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Kavramının Anlamı

Meşru müdafaa uluslararası sorumluluk hukukunda hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir durum, uluslararası barış ve güvenlik hukukunda ise bir haktır.¹¹ Meşru müdafaa madem saldırgan kuvvete karşı savunucu kuvvet kullanımınıdır öyleyse meşru müdafaa bir tepkidir; bu manada uluslararası sorumluluk hukukunda uluslararası haksız fiile verilen hukuka uygun ani bir cevap ve güvenlik hukukunda da saldırıya karşı kendini korumak için başvurulmuş bir haktır. Uluslararası hukukta sorumluluk hu-

kuku bakımından meşru müdafaa bir hukuka uygunluk nedeni yani silahlı kuvvet kullanılması bakımından hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir haldir. Meşru müdafaa esası, sadece, istenen sonucun kuvvet kullanımını içermeyen davranışlarla veya daha az ölçüde kullanılmasıyla gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığı durumlarda, devletin davranışının hukuka aykırılığını ortadan kaldıran bir durum olarak değerlendirilir.¹²

Silahlı bir saldırıya uğramış olmak, bu saldırıya uğrayan mağdur devletin tek taraflı olarak savunma amaçlı kuvvete başvurmasını uluslararası hukuka göre haklı kılan *sine qua non* koşuldur. Meşru müdafaa, uluslararası hukukta, tek taraflı olarak kuvvete başvurma meşru yoludur.¹³ Meşru müdafaanın uygulaması, gereklilik, orantılılık ve ölçülülük ilkeleri ile sıkı bir biçimde çerçevelenmiştir.¹⁴ Meşru müdafaanın çerçevesinin belirlenmesi gerekir. Meşru müdafaa konvansiyonel pozitif uluslararası hukuk rejiminde devletin tek taraflı olarak kuvvete başvurabileceği tek hukuki olanak olduğundan devletler uluslararası hukuka göre meşru haklarını korumak için ona başvurabilirler. Öte yandan silahlı bir istilaya girişmek için de meşru müdafaa istismar edilmeye açıktır. Meşru müdafaayı bu istismardan korumak için uluslararası hukuk bir bütün olarak kaynaklarında yani konuyla ilgili esas konvansiyonel kaynak olan BM Şartı'nda ve uluslararası örf ve âdet hukuku kurallarında, meşru müdafaaya başvurabilmenin şartlarını hem maddi unsurları yani maddi şartları bakımından hem de zamana bağlayarak hukuki ve meşru olan çerçeveyi çizmiştir. Bu kriterler ya da şartlar silahlı müdahalenin sadece savunma niteliğini garanti altına almayı ve silaha başvurmayı cezai eylem ya da fırsatçı bir girişim olmaktan çıkarmayı amaçlamaktadır.¹⁵ 1837 Caroline Olayı kriterlerinden (Webster kriterleri de denilir)¹⁶ beri uluslararası hukukta mevcut olduğu tespit edildiği üzere olması muhakkak olan bir silahlı saldırıya karşı meşru müdafaa hakkı çerçevesinde önleyici (İng. *preventive*) kuvvet kullanımı yetkisinin varlığı kabul edilmişken, olması muhtemel bir silahlı saldırıya karşı önalcı (İng. *preemptive*) kuvvet kullanımı¹⁷ yetkisinin ise uluslararası hukukta mevcut olmadığı kabul edilmiştir.

Rusya'nın iddiasına baktığımızda ne mevcut bir saldırı ne de muhakkak bir saldırıdan söz edebiliriz.¹⁸ Rusya'nın bu iddiası dayanaksız bir iddiadır, çünkü ön alıcı meşru müdafaa hukuki değildir. Rusya'nın gerekçesi irdelendiğinde anlaşılmaktadır ki olması muhtemel bir saldırıya karşı meşru müdafaada bulunulduğu iddia edilmektedir. Olması muhtemel bir saldırıya karşı meşru müdafaa olmaz fakat olması muhakkak bir saldırıya karşı meşru müdafaa olur. Ukrayna NATO'ya girerse muhakkak Rusya'ya saldırır denilemeyeceğine göre Rusya tarafından söz konusu edilen olması muhakkak bir saldırı değildir. Muhtemel bir saldırıya karşı da meşru müdafaa hakkı yoktur. Öyleyse Rusya'nın fiilinin silahlı saldırı olduğunu tespit

edebiliyoruz ve bu Ukrayna'nın meşru müdafaa hakkını doğurur. Rusya'nın fiili silahlı saldırıdır çünkü meşru müdafaaya dayanmamaktadır.

Uluslararası Hukukta kuvvet kullanma yasağının istisnası gene BM Antlaşması 51. maddede düzenlenen meşru müdafaa hakkıdır. Bu hakkı doğuran olay silahlı bir saldırıya uğramış olmaktır. Kolektif meşru müdafaa hakkı da vardır. Bununla birlikte henüz olmamış fakat olması muhakkak yakın ve ciddi bir silahlı saldırı tehdidinde karşı da meşru müdafaa hakkı devletlerin kabul ettiği ve uyguladığı uluslararası teamül hukuku kuralı olarak mevcuttur. Buna rağmen henüz olmamış fakat olacağı muhakkak olmayan muhtemel bir silahlı saldırıya karşı ön alıcı meşru müdafaa hakkı devletler tarafından uygulanan uluslararası teamül hukukunda reddedilmektedir. Rusya'nın dayandığı Ukrayna'nın bir silahlı saldırı tehdidi oluşturması olsa olsa ancak muhtemel bir silahlı saldırı tehdididir ve Rusya'nın buna karşı meşru müdafaa hakkına dayanma olanağı hukuken yoktur.

Uluslararası Sorumluluk Hukuku ve Silahlı Saldırı

BM Şartı 2/4'ün ihlalinin neticeleri uluslararası hukuk bünyesinde iki boyutta ele alınmalıdır. Bunlardan ilki devletlerin uluslararası sorumluluk hukuku ve diğeri uluslararası barış ve güvenlik hukukudur.¹⁹ 2001 tarihli BM A/RES/56/83 Belgesi, Uluslararası Haksız Fiilden Ötürü Devletin Uluslararası Sorumluluğuna İlişkin BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun (UHK) hazırlamış olduğu maddeler metnini içerir ve kodifiye edilmiş olmamakla birlikte uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtır. A/RES/56/83 madde 1'e göre bir devletin uluslararası bakımdan her haksız fiili, o devletin uluslararası sorumluluğunu doğurur.²⁰ BM Şartı madde 2/4'ün ihlali uluslararası bakımdan bir haksız fiildir ve devletin sorumluluğunu doğurur. Uluslararası barış ve güvenlik hukuku bakımından ise BM Şartı madde 2/4'ün ihlali, mağdur devlete meşru müdafaa hakkına başvurma yetkisi verir. Bu iki sonuç saldırının varlığının hukuki anlamını ve değerini oluşturur.²¹

BM UHK'nun Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu'na ilişkin maddeler metni çalışması,²² devletin icrai veya ihmali suretteki davranışlarla işlenen uluslararası haksız fiillerinden ötürü sorumluluğunun doğmasını ve bu sorumluluktan meydana gelen sonuçları düzenleyecek ikincil kuralları ortaya koymak ve uluslararası hukukun bu konudaki gelişimini sağlamak ve kodifikasyonunu gerçekleştirmek amacıyla yapılmıştır.²³

Bir devletin kendisi için yürürlükte olan ve kendisine uluslararası yükümlülük yükleyen bir uluslararası hukuk kuralı ile bağlılığı meselesi, uluslararası hukukun kaynak-

lar konusunu ilgilendiren bir meseledir. Kaynaklar konusu içerisinde de uluslararası antlaşmalar hukuku ve uluslararası örf ve âdet hukuku kurallarına, diğer bir ifadeyle uluslararası teamül hukuku kurallarına, müracaat edilmelidir. Bir devlet, kendisi için yürürlükte olan ve kendisine uluslararası yükümlülük yükleyen bir uluslararası hukuk kuralına aykırı davrandığı andan itibaren uluslararası sorumluluk hukuku kuralları devreye girer. Bir devlet için yürürlükte olan ve bu devlete uluslararası yükümlülük yükleyen bir uluslararası hukuk kuralı ile bu devletin bağlı olduğunun belirlenmesi, uluslararası sorumluluk hukuku kurallarının işletilmeye başlatılmasından hemen önce çözümlenmesi gereken bir konudur.²⁴ Nitekim bu aşama çözümlenmeden uluslararası sorumluluk hukuku aşamasına geçilemez. Bir devletin, bir uluslararası hukuk kuralına aykırı davrandığı ileri sürülecekse önce uluslararası hukukta ihlal edildiği ileri sürülecek olan uluslararası hukuk kuralının mevcudiyeti ispat edilmelidir. Sonra bu uluslararası hukuk kuralının sorumluluğu ileri sürülecek bu devlet için yürürlükte olduğu ispat edilecektir. Bundan sonra da bu uluslararası hukuk kuralının bu devlet için ihlal edildiği iddia edilecek olan uluslararası yükümlülüğü doğruladığı ispat edilecektir. Bunlar uluslararası hukuktaki birincil kurallar kümesi içerisinde halledilecek hukuki meselelerdir. Şayet sırayla bu üç ispat da

adım adım gerçekleştirilebilirse ihlal oluşturan davranışın varlığı gösterilerek uluslararası hukuktaki ikincil kurallar kümesi içerisinde konu işlenmeye başlanılacaktır. İşte bu ikincil kurallar kümesi uluslararası sorumluluk hukuku kuralları kümesidir.

Bir devletin de, bir uluslararası örgütün de uluslararası sorumluluğunun doğabilmesi için bir dizi esaslı şartın bir araya gelmesi gereklidir.²⁵ Bunlar uluslararası sorumluluk hukukunda uluslararası hukuk kişilerinin sorumluluklarının meydana gelmesi için, yani bir devletin ya da bir uluslararası örgütün sorumluluğunun doğumu için varlıkları aranan temel şartlardır. Bağlayıcı bir uluslararası yükümlülüğün varlığı ve bunun ihlali ile ihlal teşkil eden davranışın devlete isnat edilebilmesi, bir devletin uluslararası sorumluluğunun doğabilmesi için bulunması gereken temel şartlardır.²⁶

A/RES/56/83 madde 2, devletin uluslararası haksız fiilinin unsurlarını ortaya koymaktadır. Maddeye göre, şayet, icrai surette ya da ihmal suretiyle işlenen bir davranış uluslararası hukuka göre devlete isnat edilebiliyorsa ve devletin bir uluslararası yükümlülüğünün ihlalini oluşturuyorsa, devletin bir uluslararası haksız fiili vardır.²⁷ Bu madde, devletin bir uluslararası haksız fiilinin mevcut ol-

ması için bir araya gelmesi gereken şartları, diğer bir ifade ile unsurları belirlemektedir. İki unsur aranmaktadır. İlk önce söz konusu davranış uluslararası hukuka göre devlete isnat edilebilir olmalıdır; ikinci unsur olarak ise devletin bir davranışından sorumluluğunun doğabilmesi için bu davranışın sorumluluğu söz konusu edilecek devlet için hâlihazırda uyulması gereken ve uluslararası hukuktan doğan bir yükümlülüğün ihlalini oluşturmalıdır. A/RES/56/83 madde 12'ye göre devletin fiili, uluslararası yükümlülük uyarınca kendisinden istenen fiile uygun olmadığına, söz konusu devlet tarafından, yükümlülüğün kaynağı ya da niteliği ne olursa olsun, bir uluslararası yükümlülüğün ihlaline neden olunmuştur.²⁸ Fiil gerçekleştiği anda devlet söz konusu yükümlülük ile bağlı değilse, devletin fiili bir uluslararası yükümlülüğün ihlalini oluşturmaz.²⁹

İlke olarak, devletin bir uluslararası yükümlülüğüne aykırı her haksız davranışı onun sorumluluğunu doğurur. Bu davranış sergileyen kamu otoritesinin ya da devlet ajanının niteliği bu sorumluluğu etkilememektedir. Ancak devletin ve idarenin tanımlanabilmesi de hangi davranışların devlete isnat edilerek onun sorumluluğunu doğuracağı hususunda önemlidir. Devletlerin her birinin iç hukukları ve uygulamaları devlet organı olarak kimin kabul edilmesi gerektiğinde belirleyici bir rol oynar. Devletin yapısı ve organlarının neler olduğu ve bunların işlevleri genelde uluslararası hukuk tarafından belirlenmez. Bu hususları düzenlemek her devletin kendisinin yapacağı işidir. Bununla beraber bu organlar, iç hukukta durum ne olursa olsun, uluslararası hukukun yüklediği bir yükümlülüğe aykırı bir fiil işlediklerinde, bu fiil uluslararası hukukun kişisi olan devlete isnat edilecektir. Burada anlaşılması gereken devlet kişisi, iç hukuktaki kamu tüzel kişisi değil fakat uluslararası hukukça kişi olarak kabul edilen tüzel kişidir. İç hukukta devlet tüzel kişiliğinin dışında kalan başka kamu tüzel kişilikleri devletten ayrı bir hukuki kişilik oluştururken, uluslararası hukuk bakımından iç hukuktaki bu ayrımlar geçerli değildir ve devlet tüzel kişiliği uluslararası hukuka bunların hepsini kapsayıcıdır.

Sorumlu devlet ihlal ederek işlediği uluslararası haksız fiil ile neden olunan bütün zararı onarmak zorundadır.³⁰ Zarar, devletin uluslararası haksız fiilinin sonucu olan maddi ve manevi bütün zararı kapsar.³¹ Bir uluslararası yükümlülüğü ihlal ederek işlenen uluslararası haksız fiil ile neden olunmuş zararın tamamen onarımı, müstakilen ya da müştereken, eski hale iade, tazminat ve tarziye biçimlerine bürünür.³² Uluslararası nitelikteki bir haksız fiilin sorumlusu devlet, ihlal meydana gelmezden önceki halin yeniden tesis edilmesi için, eski hale iadeyi gerçekleştirme yükümlülüğü altındadır fakat eğer böyle bir eski hale iade maddi olarak imkansız ise ya da orantılılık ilkesine göre tazminata nazaran tercih edilmeye değer bir fayda getiriyor ise uygulanmaz.³³ Uluslararası haksız fiil

BM Şartı madde 2/4'ün ihlali uluslararası bakımdan bir haksız fiildir ve devletin sorumluluğunu doğurur.

lin sorumlusu devlet, bu fiil ile neden olunan zararı, bu zarar eski hale iade ile onarılmadığı ölçüde, tazmin etmek yükümlülüğündedir.³⁴ Tazminat, mali olarak hesaplanabilecek tüm zararı, saptanabilir olmak kaydıyla mahrum kalınan kazançlar da dâhil olmak üzere kapsar.³⁵ Bir uluslararası haksız fiilden sorumlu devlet, bu fiil ile neden olunan zarar için, bu zarar, eski hale iade ile ya da tazminat ile onarılmadığı ölçüde tarziye vermek yükümlülüğündedir.³⁶ Tarziye, ihlalin kabul edilmesi, üzüntünün beyan edilmesi, resmi özür dilenmesi ya da diğer uygun biçimlerde olabilir.³⁷ Tarziye, zarar ile orantısız olmamalıdır ve sorumlu devlet için küçük düşürücü bir biçim almamalıdır.³⁸ Tazminat söz konusuysa ana meblağ üzerinden ödenmesi gereken faizler, eksiksiz bir onarımı temin etmek ölçüsünde ödenir. Faiz oranı ve hesaplama biçimi bu neticeyi elde edecek şekilde belirlenir.³⁹ Faizler, hükmedilen anaparanın muaccel olduğu tarihten başlatılarak, ödemenin fiilen yapıldığı tarihe kadar geçen süre için uygulanır.⁴⁰

Uluslararası sorumluluk hukuku bakımından Rusya-Ukrayna savaşının değerlendirilmesi için uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükler aykırı davranışların varlıklarının belirlenmesi kadar bu davranışların isnat edilmesi meselesinin de çözümlenmesi gerekmektedir. İhlal ve isnadın birlikte varlıklarının gösterilmesi ile uluslararası haksız fiilin varlığı ispat edilebilir ve uluslararası haksız fiilin varlığının ispatı da uluslararası sorumluluğu doğurur. İsnat meselesinin çözümlenmesi için devlet organlarının davranışlarının isnat edilmesi; kamu gücü yetkilerini kullanırken bir kişinin ya da bir birimin davranışının isnat edilmesi; bir devlete bir başka devlet tarafından emrine verilmiş bir organın davranışının isnat edilmesi; yetki aşımı ya da talimatlara aykırı davranışın isnat edilmesi; devletin yönlendirmesi ya da denetimi altında iken ki davranışın isnat edilmesi; resmi otoritelerin yokluğu ya da yetersizliği hâlindeki davranışın isnat edilmesi; bir isyan hareketinin ya da benzerinin davranışının isnat edilmesi; devlet tarafından kendisinin olarak tanınan ve benimsenen davranışın isnat edilmesine ilişkin uluslararası sorumluluk hukuku kurallarının bilinmesi ve bu kuralların somut olaylara uygulanması ve olaydaki hukuki durumun somut olarak tespit edilmesi gerekmektedir.

A/RES/56/83 Madde 12'ye göre devletin fiili, uluslararası yükümlülük uyarınca kendisinden istenen fiile uygun olmadığına, söz konusu devlet tarafından, yükümlülüğün kaynağı ya da niteliği ne olursa olsun, bir uluslararası yükümlülüğün ihlaline neden olunmuştur.

BM Şartı madde 2/4'ün ihlali uluslararası bakımdan bir haksız fiildir ve devletin sorumluluğunu doğurur. Fiil gerçekleştiği anda devlet söz konusu yükümlülük ile bağlı değilse, devletin fiili bir uluslararası yükümlülüğün ihlalini oluşturmaz.⁴¹ BM Şartı madde 2/4, emredici hukuk kuralı yani *jus cogens* olduğu için bundan doğan yükümlülük de *erga omnes* yükümlülüktür ve BM Şartı madde 2/4 kuralından doğan yükümlülük *erga omnes* yükümlülük olduğu için bütün devletler onunla bağlıdır. Bu bakımdan BM Şartı'na taraf olmak ya da olmamak bir fark yaratmaz.

Devletin süreklilik niteliği olmayan bir fiilinden ötürü bir uluslararası yükümlülüğün ihlali, neticeleri devam etse dahi, fiilin gerçekleştiği anda meydana gelmiştir.⁴² Devletin süreklilik niteliği olan bir fiilinden ötürü bir uluslararası yükümlülüğün ihlali, fiilin devam ettiği ve uluslararası yükümlülüğe aykırı kaldığı bütün süreye yayılır.⁴³ Bir devletin belirli bir olayı önlemek uluslararası yükümlülüğünün ihlali, olayın meydana geldiği anda oluşur ve olay devam ettiği ve bu yükümlülüğe aykırı kaldığı bütün süre boyunca yayılır.⁴⁴ BM Şartı madde 2/4'deki uluslararası yükümlülüğün ihlalinin zamana yayılması hususunda da anılan kurallar her somut olayda değerlendirilmelidir.

BM Şartı madde 2/4'deki uluslararası yükümlülüğün ihlalinin bileşik bir davranışla meydana gelmesi durumunda, bütününde haksız olarak tanımlanan bir dizi icra ya da ihmal suretindeki davranış nedeniyle bir uluslararası yükümlülüğün ihlali, diğer icra ya da ihmal suretindeki davranışlar ile birleşik olan ve haksız fiili oluşturmaya yeterli davranışın olduğu anda gerçekleşmiştir.⁴⁵ Böylesi hallerde ihlal, dizinin ilk icra ya da ihmal suretindeki davranışıyla başlayan bütün süreye yayılır ve bu icra ya da ihmal suretindeki davranışlar tekrar edildiği ve söz konusu uluslararası yükümlülüğe aykırı kaldığı sürece devam eder.⁴⁶

Bir başka devletin BM Şartı madde 2/4'ü çiğneyen uluslararası haksız fiiline yardım eden devlet, böyle davrandığı için şu halde uluslararası bakımdan sorumludur: Söz konusu devlet uluslararası haksız fiil koşullarının bilincinde hareket ediyorsa ve fiil bu devlet tarafından yapılsaydı dahi uluslararası bakımdan haksız olacak idiyse uluslararası bakımdan sorumludur.⁴⁷ BM Şartı madde

2/4'ü ihlal eden uluslararası haksız fiilin yapılmasında talimatlar ve denetim hususunda bir başka devlete talimatlar veren ve bu devlet üzerinde uluslararası haksız fiilin yapılmasında denetim uygulayan devlet, bu fiilden şu halde uluslararası bakımdan sorumludur: Söz konusu devlet uluslararası haksız fiil koşullarının bilincinde hareket ediyorsa ve fiil bu devlet tarafından yapılsaydı dahi uluslararası bakımdan haksız olacak idiyse uluslararası bakımdan sorumludur.⁴⁸ Bir başka devleti BM Şartı madde 2/4'ü ihlal etmeye zorlayan devlet, ihlal teşkil eden fiilden şu halde sorumludur: Zorlanan devletin fiili, zorlama olmaksızın da bir uluslararası haksız fiil oluşturacak idiyse ve zorlama uygulayan devlet söz konusu fiile ilişkin koşulların bilincinde hareket ediyorsa uluslararası bakımdan sorumludur.⁴⁹

A/RES/56/83 Belgesi, devletlerin uluslararası haksız fiil hukukunda hukuka aykırılığı ortadan kaldıran halleri de sıralamıştır. Bunlar rıza,⁵⁰ meşru müdafaa,⁵¹ karşı-önlemler,⁵² mücbir sebep,⁵³ tehlike hali⁵⁴ ve zaruret halidir.⁵⁵ A/RES/56/83 madde 21 meşru müdafaa düzenlemektedir. Buna göre, devletin fiilinin hukuka aykırılığı, fiil, BM Şartı'na uygun şekilde, meşru müdafaya izin verilen ölçüler içerisinde ise, ortadan kalkar.⁵⁶ Ancak hukuka uygunluk sebepleri ve bunların arasında elbette meşru müdafaa da uluslararası hukukun emredici bir kuralından kaynaklanan bir yükümlülüğe aykırı herhangi bir devlet fiilinin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmaz.⁵⁷ Bununla birlikte hukuka aykırılığı ortadan kaldıran halin mevcut olmadığı halde ve ölçüde, söz konusu yükümlülüğe yani konumuz itibarıyla BM Şartı madde 2/4'deki yükümlülüğe riayet etmek gereklidir. Buna ilaveten hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir hali ileri sürmek söz konusu fiilin neden olduğu bütün zararın karşılanması meselesine halel getirmez.⁵⁸

Uluslararası haksız fiilin hukuki neticeleri, sorumlu devletin ihlal edilen yükümlülüğü yerine getirme ödevinin devam etmesini etkilemez.⁵⁹ Yükümlülüğüne riayet etmeye dönmesi gerekir. BM Şartı madde 2/4 bakımından kuvvet kullanma tehdidinde bulunan ya da kuvvet kullanan devlet, kuvvet kullanma tehdidinde bulunmamalı ya da kuvvet kullanıyorsa buna son vermelidir. A/RES/56/83 madde 30'a göre, BM Şartı madde 2/4'ü ihlal eden devletin şu yükümlülükleri vardır: Şayet devam ediyorsa haksız fiil teşkil eden davranışa son vermek ve eğer koşullar gerektiriyorsa, ihlalin tekrar edilmeyeceğine dair uygun güvenceleri sunmak.⁶⁰

Sorumlu devlet BM Şartı madde 2/4'ü ihlal ederek işlediği uluslararası haksız fiil ile neden olunan bütün zararını onarmak zorundadır.⁶¹ Zarar, devletin uluslararası haksız fiilinin sonucu olan maddi ve manevi bütün zararını kapsar.⁶² Sorumlu devlet, kendisini bağlayan yükümlülüklerine dair bir noksanlığı haklı çıkarmak için, iç hukukunun hükümlerinden yararlanamaz.⁶³

Sorumlu devlet BM Şartı madde 2/4'ü ihlal ederek işlediği uluslararası haksız fiil ile neden olunan bütün zararını onarmak zorundadır. Zarar, devletin uluslararası haksız fiilinin sonucu olan maddi ve manevi bütün zararını kapsar.

BM Şartı madde 2/4'ü ihlal ederek işlenen uluslararası haksız fiil ile neden olunmuş zararın tamamen onarımı, müstakilen ya da müştereken, eski hale iade, tazminat ve tarziye biçimlerine bürünür.⁶⁴ Uluslararası nitelikteki bir haksız fiilin sorumlusu devlet, ihlal meydana gelmezden önceki halin yeniden tesis edilmesi için, eski hale iadeyi gerçekleştirme yükümlülüğü altındadır; fakat eğer böyle bir eski hale iade maddi olarak imkansız ise ya da orantılılık ilkesine göre tazminata nazaran, tercih edilmeye değer bir fayda getiriyor ise uygulanmaz.⁶⁵ Uluslararası haksız fiilin sorumlusu devlet, bu fiil ile neden olunan zararı, bu zarar eski hale iade ile onarılamadığı ölçüde, tazmin etmek yükümlülüğündedir.⁶⁶ Tazminat, mali olarak hesaplanabilecek tüm zararı, saptanabilir olmak kaydıyla mahrum kalınan kazançlar da dahil olmak üzere kapsar.⁶⁷ Bir uluslararası haksız fiilden sorumlu devlet, bu fiil ile neden olunan zarar için, bu zarar, eski hale iade ile ya da tazminat ile onarılamadığı ölçüde tarziye vermek yükümlülüğündedir.⁶⁸ Tarziye, ihlalin kabul edilmesi, üzüntünün beyan edilmesi, resmi özür dilenmesi ya da diğer uygun biçimlerde olabilir.⁶⁹ Tarziye, zarar ile orantısız olmamalıdır ve sorumlu devlet için küçük düşürücü bir biçim almamalıdır.⁷⁰ Tazminat söz konusuysa ana meblağ üzerinden ödenmesi gereken faizler, eksiksiz bir onarımı temin etmek ölçüsünde ödenir. Faiz oranı ve hesaplama biçimi bu neticeyi elde edecek şekilde belirlenir.⁷¹ Faizler, hükmedilen anaparanın muaccel olduğu tarihten başlatılarak, ödemenin fiilen yapıldığı tarihe kadar geçen süre için uygulanır.⁷²

A/RES/56/83 Belgesi madde 40/1, BM Şartı madde 2/4'deki gibi uluslararası hukukun emredici bir kuralından kaynaklanan bir yükümlülüğün bir devlet tarafından ağır ihlalinden doğan uluslararası sorumluluğuna A/RES/56/83'deki madde 41'in uygulanacağını düzenlemektedir.⁷³ A/RES/56/83 madde 40/2'ye göre ise, böyle bir yükümlülüğün ihlali sorumlu devletin açık ve sistematik olarak yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınması halinde ağırdır.⁷⁴

A/RES/56/83 madde 41/1'e göre devletler uluslararası hukukun emredici bir kuralından kaynaklanan bir yükümlülüğün ağır ihlaline son vermek için meşru araçlarla işbirliği yapmalıdırlar.⁷⁵ 41/2'ye göre, hiçbir devlet uluslararası hukukun emredici bir kuralından kaynaklanan bir yükümlülüğün ağır ihlalinden doğan bir durumu meşru olarak tanımamalı ve bu durumun muhafazası için yardım etmemelidir ya da destek vermemelidir.⁷⁶ UHK tarafından kendilerine yer verilen anılan bu düzenlemeler tam anlamıyla uluslararası örf ve adet hukuku kurallarını yansıtmamaktadır. Devletler hukukunun uluslararası teamül hukuku kuralları anılan yükümlülükleri tam anlamıyla getirmemektedir. UHK'nun bu husustaki düzenlemesi halihazırda olan hukuktan çok olmasını dediği hukuku yansıtmaktadır.

Bir devletin sorumluluğu, ihlal edilen yükümlülük kendisine karşı bireysel bir borç oluşturuyor ya da kendisinin parçası olduğu bir grup devlete karşı ya da uluslararası topluluğun bütününe karşı borç oluşturuyor ise bir

devlet tarafından ileri sürülebilir.⁷⁷ BM Şartı madde 2/4'den doğan uluslararası yükümlülük *jus cogens* bir normdan doğan *erga omnes* bir yükümlülük olduğu için uluslararası topluluğun bütününe karşı borç oluşturur ve ihlali durumunda doğrudan mağdur olan devletle birlikte bütün diğer devletler de ihlalde bulunan devletin uluslararası sorumluluğunu ileri sürebilir.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi BM Şartı 2/4'ün ihlalinin neticeleri uluslararası hukuk bünyesinde iki boyutta ele alınmalıdır. Bunlardan ilki devletlerin uluslararası sorumluluk hukuku ve diğeri uluslararası barış ve güvenlik hukukudur. A/RES/56/83 madde 1'e göre bir devletin uluslararası bakımdan her haksız fiili, o devletin uluslararası sorumluluğunu doğurur. BM Şartı madde 2/4'ün ihlali uluslararası bakımdan bir haksız fiildir ve devletin sorumluluğunu doğurur ve neticelerine üstteki satırlarda işaret edilmiştir. Uluslararası barış ve güvenlik hukuku bakımından ise BM Şartı madde 2/4'ün ihlali, mağdur devlete meşru müdafaa hakkına başvurma yetkisi verir. Bu iki sonuç saldırının varlığının hukuki anlamını ve değerini oluşturur.

Sonuç

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelttiği ve "Özel Askeri Operasyon" adını verdiği süregelen 24 Şubat silahlı saldırısı herhangi bir uluslararası hukuka uygunluk nedenine dayanmadığı için uluslararası hukukun bir ihlalinin teşkil et-

mektedir ve bir uluslararası haksız fiil oluşturmaktadır. Uluslararası haksız fiil işleyen devletlerin uluslararası hukukta uluslararası sorumluluklarının doğmasından ötürü Rusya'nın da anılan uluslararası haksız fiilden ötürü uluslararası sorumluluğu doğmuştur.

Rusya'nın devam eden 24 Şubat saldırısı meşru müdafaa hakkından ileri gelen bir kuvvet kullanımı olmadığı için uluslararası hukukta buyruk kural olan kuvvet kullanma yasağının ihlalinin oluşturmaktadır ve uluslararası hukuka uygunluk sebebinden mahrum, başka ifade ile uluslararası hukuka uygunluk sebebinin bulunmadığı bir uluslararası haksız fiildir.

Rusya'nın anılan saldırısının kuvvet kullanma yasağının ihlalinin oluşturmaması meşru müdafaa hakkına dayanmamaktadır. Meşru müdafaa uluslararası barış ve güvenlik hukukunda bir hak ve uluslararası sorumluluk hukukunda ise uluslararası haksız fiilin doğumuna engel olan bir hukuka uygunluk sebebidir fakat somut olayda bu hak ve hukuka uygunluk sebebi bulunmamaktadır. Bunun nedeni olmuş ya da olması muhtemel olan bir silahlı saldırının meşru müdafaa hakkını doğurmasıdır fakat somut olayda Ukrayna'dan Rusya'ya karşı ne gerçekleşmiş ne de gerçekleşmesi muhtemel olan bir silahlı saldırı vardır. Olması muhtemel bir silahlı saldırıdan söz edilebilir fakat olması muhtemel bir silahlı saldırıya karşı önalıcı meşru müdafaa hakkı uluslararası hukukta mevcut değildir.

Sonnotlar

- 1 http://www.uhdigim.Adilet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_01.pdf (07.09.2022).
- 2 Hakkı Hakan Erkiner, Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Müdafaa, Seçkin, Ankara, 2020, s. 63.
- 3 Robert Kolb, *Ius contra bellum*, Bruylant, Bruxelles, 2009, s. 251.
- 4 Yusuf Aksar, Uluslararası Hukuk II, Seçkin, Ankara, 2013, s. 101.
- 5 Vianney Silvy, *Le Recours à la légitime défense contre le terrorisme international*, Connaissances et Savoirs, Paris, 2013, s. 47; Yücel Acer, Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Roma Yayınları, Ankara, 2004, s. 59.
- 6 Hakkı Hakan Erkiner, Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Müdafaa, s. 77.
- 7 Hakkı Hakan Erkiner, Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Müdafaa, s. 77.
- 8 Robert Kolb, *Ius contra bellum*, s. 235; Fatma Taşdemir, "Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışında Münferiden Kuvvete Başvurma Yetkisi", s. 111.
- 9 Hakkı Hakan Erkiner, Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Müdafaa, s. 80.
- 10 Robert Kolb, *Ius contra bellum*, s. 236.
- 11 Hakkı Hakan Erkiner, Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Müdafaa, s. 203.
- 12 Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, Beta, İstanbul, 2000, s. 374.
- 13 Vianney Silvy, *Le Recours à la légitime défense contre le terrorisme international*, s. 67.
- 14 Vianney Silvy, *Le Recours à la légitime défense contre le terrorisme international*, s. 67.
- 15 Vianney Silvy, *Le Recours à la légitime défense contre le terrorisme international*, s. 67.
- 16 Gregory A. Raymond, Charles W. Kegley Jr., "Preemption and Preventive War", Howard M. Hensel (Edit.), *The Legitimate Use of Military Force*, Ashgate, Burlington, 2008, s. 101.
- 17 Gregory A. Raymond, Charles W. Kegley Jr., "Preemption and Preventive War", s. 105.
- 18 Hakkı Hakan Erkiner, "Egemenlik-Güvenlik - Uluslararası Sorumluluk Bağlamında Rusya-Ukrayna Savaşı Konferansı, 31.03.2022", <https://www.youtube.com/c/HakkıHakanErkiner> (07.09.2022).
- 19 Mathias Forteau, *Droit de la Sécurité Collective et Droit de la Responsabilité Internationale de l'Etat*, Pedone, Paris, 2006, ss. 245-272.

- 20 <https://undocs.org/A/RES/56/83> (07.09.2022); <https://undocs.org/fr/A/RES/56/83> (07.09.2022).
- 21 Hakkı Hakan Erkiner, *Uluslararası Terörizme Karşı Meşrû Müdâfaa*, s. 75.
- 22 Resolution adopted by the General Assembly, A/RES/56/83, Responsibility of States for internationally wrongful acts; <https://undocs.org/en/A/RES/56/83> (07.09.2022); Résolution adoptée par l'Assemblée générale, A/RES/56/83, Responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite; <https://undocs.org/fr/A/RES/56/83> (07.09.2022); Türkçe tercümesi için bkz. Hakkı Hakan Erkiner, "Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Milletlerarası Sorumluluğu", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2008, ss. 315-334; Hakkı Hakan Erkiner, *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*, On İki Levha, İstanbul, 2010, ss. 307-327; Hakkı Hakan Erkiner, Tercüme - Devletin Uluslararası Sorumluluğu Maddeleri - Responsibility of States - Responsabilité de l'État; <https://marmara.academia.edu/HakkıHakanErkiner> (31.08.2022); ayrıca uluslararası sorumluluk kavramı için bkz. Hakkı Hakan Erkiner, "Devletin Uluslararası Sorumluluğunun Kaynağı ve Sonuçları - Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun Çalışmaları ve Uluslararası Yargı Kararları Işığı Altında", Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Ekim 2002; Hakkı Hakan Erkiner, "Uluslararası Topluluk Kavramı", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 16, Sayı 1-2, Yıl 2010, ss. 39-7; Hakkı Hakan Erkiner, "Uluslararası Topluluk Kavramının Başlıca Görünümleri", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 16, Sayı 1-2, Yıl 2010, ss. 77-133; Hakkı Hakan Erkiner, "Yirmi Birinci Yüzyılda Birleşmiş Milletler'in Hukuk Devleti ve Hukukun Üstünlüğü Yaklaşımı ve Bunun Uluslararası Hukuk Bakımından Yeri ve Değeri", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 71, Sayı 1, Yıl 2013, ss. 353-381.
- 23 Draft articles on responsibility of States for international wrongful acts with commentaries, 2001, s. 31; https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (07.09.2022); *Projet d'articles sur la responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite et commentaires y relatifs*, 2001, s. 61; https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/french/commentaries/9_6_2001.pdf (07.09.2022).
- 24 Draft articles on responsibility of States for international wrongful acts with commentaries, s. 31; *Projet d'articles sur la responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite et commentaires y relatifs*, s. 63.
- 25 Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries, 2011; https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_11_2011.pdf (31.08.2022); *Projet d'articles sur la responsabilité des organisations internationales et commentaires y relatifs*, 2011; https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/french/commentaries/9_11_2011.pdf (31.08.2022).
- 26 Draft articles on responsibility of States for international wrongful acts with commentaries, s. 32; *Projet d'articles sur la responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite et commentaires y relatifs*, s. 65.
- 27 Résolution adoptée par l'Assemblée générale, A/RES/56/83, Responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite, article 2; Resolution adopted by the General Assembly, A/RES/56/83, Responsibility of States for internationally wrongful acts, article 2; *Projet d'articles sur la responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite et commentaires y relatifs*, 2001, s. 70;
- Draft articles on responsibility of States for international wrongful acts with commentaries, 2001, s. 34.
- 28 A/RES/56/83 mad. 12.
- 29 A/RES/56/83 mad. 13.
- 30 A/RES/56/83 mad. 31/1.
- 31 A/RES/56/83 mad. 31/2.
- 32 A/RES/56/83 mad. 34.
- 33 A/RES/56/83 mad. 35.
- 34 A/RES/56/83 mad. 36/1.
- 35 A/RES/56/83 mad. 36/2.
- 36 A/RES/56/83 mad. 37/1.
- 37 A/RES/56/83 mad. 37/2.
- 38 A/RES/56/83 mad. 37/3.
- 39 A/RES/56/83 mad. 38/1.
- 40 A/RES/56/83 mad. 38/2.
- 41 A/RES/56/83 mad. 13.
- 42 A/RES/56/83 mad. 14/1.
- 43 A/RES/56/83 mad. 14/2.
- 44 A/RES/56/83 mad. 14/3.
- 45 A/RES/56/83 mad. 15/1.
- 46 A/RES/56/83 mad. 15/2.
- 47 A/RES/56/83 mad. 16.
- 48 A/RES/56/83 mad. 17.
- 49 A/RES/56/83 mad. 18.
- 50 A/RES/56/83 mad. 20.
- 51 A/RES/56/83 mad. 21.
- 52 A/RES/56/83 mad. 22.
- 53 A/RES/56/83 mad. 23.
- 54 A/RES/56/83 mad. 24.
- 55 A/RES/56/83 mad. 25.
- 56 A/RES/56/83 mad. 21.
- 57 A/RES/56/83 mad. 26.
- 58 A/RES/56/83 mad. 27.
- 59 A/RES/56/83 mad. 29.
- 60 A/RES/56/83 mad. 30.
- 61 A/RES/56/83 mad. 31/1.
- 62 A/RES/56/83 mad. 31/2.
- 63 A/RES/56/83 mad. 32.
- 64 A/RES/56/83 mad. 34.
- 65 A/RES/56/83 mad. 35.
- 66 A/RES/56/83 mad. 36/1.
- 67 A/RES/56/83 mad. 36/2.
- 68 A/RES/56/83 mad. 37/1.
- 69 A/RES/56/83 mad. 37/2.
- 70 A/RES/56/83 mad. 37/3.
- 71 A/RES/56/83 mad. 38/1.
- 72 A/RES/56/83 mad. 38/2.
- 73 A/RES/56/83 mad. 40/1.
- 74 A/RES/56/83 mad. 40/2.
- 75 A/RES/56/83 mad. 41/1.
- 76 A/RES/56/83 mad. 41/2.
- 77 A/RES/56/83 mad. 42.